

Friendsrapporten 2020

friends

Produktion: Maria Loodberg och Naod Abera, Friends

Grafisk form: Paola Lindahl Voigt, Friends

Foto: Jennifer Söderlund, Friends: s. 7, 13

Johanna Åkerberg Kassel: s. 16

Illustration: Anna Windseth

Ansvarig utgivare: Maja Frankel, Friends

Tryck: Holmbergs AB

www.friends.se

info@friends.se

Facebook: StiftelsenFriends

Instagram: stiftelsenfriends

Innehåll

Om årets rapport 4

Ordlista 5

Det är vår skyldighet som vuxna att lyssna, inkludera och agera! 6

Resultat i korthet 8

Barns rättigheter 11

Ronja: "Det här är min berättelse" 12

Kränkningar och mobbning 14

Elever som utsätts för trakasserier 20

Skillnader mellan kön 24

Otrygga miljöer 27

Högre utsatthet under Covid-19 29

Vuxenvärldens ansvar 31

Friends arbete och uppdrag 34

Om årets rapport

Varje år kartlägger Friends tryggheten på skolor runt om i landet. I denna rapport sammanställer vi data från årets kartläggning, där totalt 14 818 barn och unga, under tidsperioden 1 augusti 2019 till 1 juni 2020, svarat på frågor om förekomsten av mobbning och kränkningar. 5 384 elever i årskurs F-3, 4 050 elever i årskurs 3-6 och 4 944 elever i årskurs 6-9 har svarat på enkäten. Personalenkäten har besvarats av 1 587 anställda. Av dessa är 1 130 pedagoger, 60 skolledare, 197 annan skolpersonal och 200 fritidspersonal.*

Kartläggningen utgår från rådande lagstiftning och behandlar ämnen såsom kränkningar, trakasserier, diskriminering och mobbning, samt trivsel, trygghet och kännedom eller delaktighet i likabehandlingsarbetet på skolan. Insamlingen har genomförts via webbaserade och åldersanpassade enkäter. Samtliga respondenter är anonyma. Enkäternas årskurser överlappar varandra för att passa skolor som är organiserade på olika sätt. Eleverna i årskurs 3 och 6 svarar endast på den enkät som skolan själv har valt utifrån vad som passar skolan och förekommer således inte flera gånger i resultatredovisningen.

Citaten i rapporten är ett urval av respondenternas fritextsvar. Friends har inte genomfört insatser på alla medverkandeskolor, men samtliga har valt att kartlägga tryggheten på skolan med hjälp av Friends.

*Att antalet respondenter är färre än föregående år och rapporter är en konsekvens av Covid-19, som påverkat möjligheten att genomföra insatser.

Definitioner

Då enkäterna är åldersanpassade kan definitioner och frågor skilja sig åt mellan de olika enkäterna. För årskurs 3-9 definieras en kränkning som att någon sagt eller gjort något som fått en att känna sig ledsen, sårad och mindre värd. I enkäten för årskurs F-3 ställer vi frågan *"Har någon elev/vuxen i skolan gjort något dumt mot dig så att du blev ledsen?"*. Mobbning beskrivs i alla enkäter som när någon blivit utsatt för kränkningar av en eller flera elever vid flera olika tillfällen, samt att den utsatte känner att hen är i underläge eller har svårt att försvara sig.

Om kön

I enkäterna frågar vi om deltagarnas könsidentitet. Avsikten med detta är att mäta om det finns några skillnader i upplevelser och utsatthet utifrån kön. Könsidentitet omfattar dels en persons mentala eller självupplevda könsidentitet, dels hur någon uttrycker det som kan kallas personens sociala kön, till exempel genom kläder, kroppsspråk, smink eller frisyr. Svarsalternativen *tjej, kille, annat alternativ, osäker* samt *vill ej svara* baseras på RFSL:s rekommendationer. I enkäten för F-3 används dock bara fyra svarsalternativ: *flicka, pojke, varken flicka eller pojke* samt *jag vet inte*. Att denna rapport endast redovisar skillnader mellan hur flickor/tjejer och pojkar/killar har svarat beror på att de som valt andra alternativ på frågan om könsidentitet är för få för att utgöra ett pålitligt statistiskt underlag.

Ordlista

Kränkning beskrivs i Friends enkäter som en handling som gör att personen som blir utsatt känner sig ledsen, sårad och mindre värd.

Kränkande behandling är ett begrepp som används i skollagen och innebär ett uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet utan att ha samband med någon av diskrimineringsgrunderna.

Mobbning är när någon blivit utsatt för kränkningar och/eller trakasserier av en eller flera personer vid flera olika tillfällen. Den som är utsatt för mobbning kan uppleva sig i underläge och ha svårt att försvara sig. Friends använder sig av mobbningsbegreppet som komplement till övriga begrepp i denna ordlista, eftersom det synliggör systematiska kränkningar, som ofta ställer krav på andra typer av åtgärder än vid enskilda kränkningssincidenter.

Trakasserier är när någon blir kränkt utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna*. Det räcker med en händelse för att någon ska göra sig skyldig till trakasserier**.

Diskriminering är när en elev behandlas sämre eller missgynnas av skolan som institution och det har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna*. Om en elev däremot utsätter en annan elev för kränkningar kopplat till diskrimineringsgrunderna kallas detta för trakasserier.

Sexuella trakasserier är ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Exempel på sexuella trakasserier kan vara kommentarer, visslingar, blickar, meddelanden, tafsningar eller rykten som handlar om sex eller den utsattes kropp och känns obehagliga eller är oönskade/ovälkomna för personen som är utsatt**.

Normer är osynliga regler som skapas utifrån föreställningar om vad som är " normalt " och vad som är avvikande. Normer finns överallt och de talar om för oss hur vi ska tycka, se ut och vara i olika sammanhang.

**de sju diskrimineringsgrunderna enligt diskrimineringslagen är: kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.*

***definitionerna av diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier utgår från diskrimineringslagen.*

Det är vår skyldighet som vuxna att lyssna, inkludera och agera!

Den 1:a januari 2020 markerar en historisk dag i arbetet för barn och ungas rättigheter. Barnkonventionen trädde i kraft och blev svensk lag. Det medförde en ökad skyldighet för beslutsfattare, rättsväsendet och myndigheter att sätta barns rättigheter i fokus. Men har det verkligen gjort någon skillnad?

Sverige har en lång väg att gå för att ta vara på barns och ungas rättigheter och se till att barnkonventionen tillämpas i praktiken. Barn och ungas perspektiv får många gånger stå utanför beslut i samhället i stort, men också i frågor som berör dem direkt. Beslutsfattare och vuxna med ansvar på alla nivåer måste börja förstå att barn och unga är egna individer med egna rättigheter och tankar som vi måste ta vara på här och nu.

Att samhället kan tillgodose barns rättigheter är en akut fråga att lösa. För att samhället ska åstadkomma en förändring kring problematiken behövs en kritisk massa av individer och verksamheter som verkar för alla barns bästa. Alla delar i samhället måste ta sitt ansvar. Barns utsatthet för kränkningar, mobbning och trakasserier är ett samhällsproblem som drabbar folkhälsan i det längre loppet. Framförallt är det ofta en mycket svår situation för de barn som befinner sig mitt i utsattheten.

Vuxna behöver förstå att mobbning vare sig den är fysisk, psykiskt eller verbal är lika med våld, ett våld som skapar djupa sår och trauman hos de drabbade. Det är ett lidande som många barn och unga utsätts för varje år. För många barn är vardagen en kamp mellan liv och död. Det är ett enormt svek mot de unga att vi låter detta fortgå, när vi vet vilka konsekvenser som det psykiska och fysiska lidandet kan ge.

Vardagen är en ständig kamp för att hitta fredade och trygga zoner att vistas i även utanför skolmiljön. Coronapandemin har lett till en ökad närvaro på digitala plattformar, ofta utan närvaro av vuxna. Ökad närvaro leder till ökad exponering och därmed risk för utsatthet. Även om nätet till största del är en positiv arena, så förekommer det kränkningar även där. Elaka kommentarer kan postas, gillas och delas vidare, vilket leder till att kränkningar kan upplevas om och om igen. Frånvaron av vuxna gör barnen mer sårbara och ökar risken för mobbning, kränkningar och övergrepp. I en undersökning nyligen gjord av Friends i samarbete med Flarie, svarar cirka vart tredje barn att man inte har berättat för någon om sin utsatthet på nätet under pandemin. De flesta svarar att de skulle vilja att vuxna pratar med dem om vad de ska göra om de blir utsatta på nätet eller ser någon bli utsatt.

Det finns en normalisering kring mobbning i våra barns vardag, där mobbning tillåts fortgå både i skolan och i samhället. Vuxna fortsätter att utesluta barn och unga från att kunna påverka sin egen situation. Vi behöver bli mer ödmjuka och inlyssnande i vår inställning till barn och ungas perspektiv samt att faktiskt ta barnens perspektiv, åsikter och

erfarenheter på allvar. Det finns en stärkande kraft i att bli lyssnad till och tagen på allvar som vi vuxna med ganska enkla medel kan bidra till. Vi måste vara särskilt lyhörda och alltid agera när vi upptäcker att någon är utsatt.

1:a januari 2020 markerade en viktig milstolpe när barnkonventionen trädde i kraft som lag. Det är dags att staten och alla lokala beslutsfattare förstår allvaret och tar kritiken på allvar. Detta ska vara en högt prioriterad fråga som måste ges bra förutsättningar för att det ska kunna få ett genomslag på alla nivåer.

Friends arbete fortsätter med att se till att barnkonventionen tillämpas i praktiken, så att alla barn får sina rättigheter respekterade och tillgodosedda – på alla nivåer i samhället. Tillsammans kan vi göra stor skillnad! Vi behöver ta vårt ansvar och göra mer. Vi behöver ödmjukt lyssna, agera och inkludera.

Maja Frankel

Generalsekreterare Friends

Resultat i korthet

Mobbning

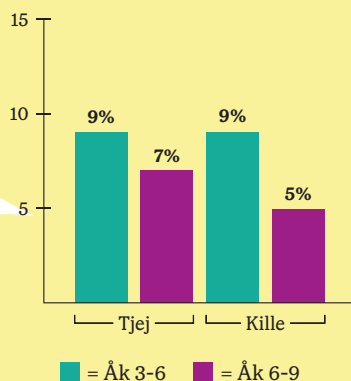
Upplever du att du har blivit mobbad av andra elever under det senaste året?

(Av alla som svarat på enkäten)

Svar: Ja

Svar fördelat på kön

Vanligaste formerna av trakasserier

Åk 3-6

Etnicitet 21%

Vem du blir kär i 16%

Att du är tjej eller kille 13%

Åk 6-9

Etnicitet 16%

Kön 13%

Funktionsnedsättning* 12%

**Funktionsnedsättningar kan vara fysiska, psykiska eller intellektuella. En del syns, som att man använder rullstol, medan andra är mer osynliga och inte märks lika lätt, som exempelvis allergi, ADHD och dyslexi.*

Kränkningar

Åk 3-6

26%

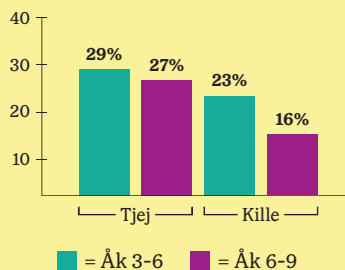
har blivit utsatta för kränkningar av en annan elev

Åk 6-9

22%

har blivit utsatta för kränkningar av en annan elev

Svar fördelat på kön

Sexuella trakasserier

Har du blivit utsatt för sexuella trakasserier av någon elev på skolan under det senaste året?

Svar: Ja

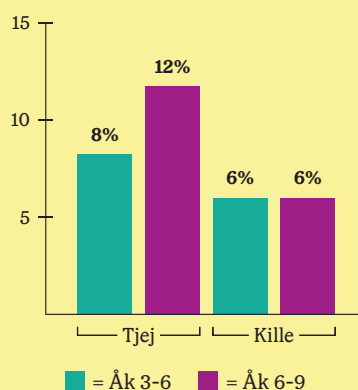
Åk 3-6

7%

Åk 6-9

9%

Svar fördelat på kön

Ensamhet

Åk F-3

25%

svarar att de brukar vara oroliga
för att bli ensamma på rasten

Åk 3-6

26%

svarar att de känner sig
ensamma i skolan

Åk 6-9

16%

svarar att de känner sig
ensamma i skolan

Otrygga platser

Åk 3-6

Toaletter 21%

Omklädningsrum 18%

Korridor 6%

Åk 6-9

Toaletter 16%

Omklädningsrum 12%

Korridor 8%

Barns inflytande på likabehandlingsarbetet

Åk 6-9

65%

får endast delvis, sällan eller aldrig
möjlighet att vara involverade/del-
aktiga i skolans trygghetsarbete

Förtroende för vuxna

Åk 3-6

11%

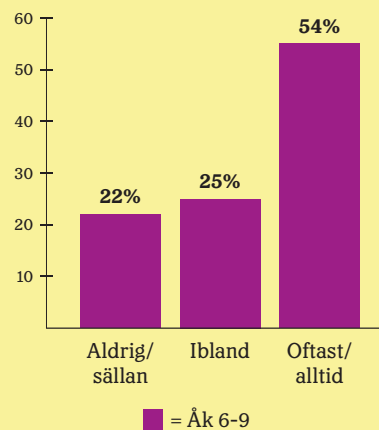
som blivit utsatta för kränkningar
av annan elev har inte berättat
om detta för någon

Åk 6-9

24%

som blivit utsatta för kränkningar
av annan elev har inte berättat
om detta för någon

Upplever du att personalen på skolan agerar när de märker/får veta att elever blir illa behandlade/kränkta?

Om vad vuxna kan göra för att barn
ska känna sig tryggare i skolan

**”Dom kan bry sig lite
mer om en elev som tycker
att något är väldigt viktigt
även om läraren/någon
personal på skolan kanske
inte tycker att det är
lika viktigt.”**

– Elev åk 3-6

Barns rättigheter

Den 20 november 1989 antogs FN:s konvention om barnets rättigheter. En internationell överenskommelse som innebar en revolution för barn i värden och ökade skyldigheter för vuxna. Idag är barnkonventionen lag i Sverige samtidigt som vi ser att mobbningen ökar. Siffror visar att skolan misslyckas allt för ofta med att involvera barn och unga i trygghetsarbetet.

Att barnkonventionen blivit lag tydliggör att Sveriges konventionsåtaganden ska säkerställas på alla nivåer inom offentlig verksamhet och att ett barnrättsbaserat synsätt ska genomsyra all verksamhet som berör barn och unga.

Grundtanken med att göra barnkonventionen till svensk lag är att stärka barns rättigheter ytterligare. Trots att Sverige har bedrivit ett långsiktigt arbete med många strategiska åtgärder och att barnets rättigheter fortlöpande transformerats in i gällande rätt och gett avtryck i ny lagstiftning, har rättigheterna inte fått tillräckligt genomslag i beslutsprocesser som rör barn. Att barnkonventionen innebär skyldigheter på statlig och kommunal nivå har inte heller fått tillräckligt genomslag i verksamheterna.

Vi har nu en historisk möjlighet att tillsammans ta ett krafttag för att barnkonventionens grundprinciper ska omfatta alla barn. Alla barn ska ses som individer, med samma rättigheter och lika värde. Barns bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn. Att alla barn har rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör dem och samtidigt få den åsikten tagen på allvar är ett viktigt förhållningssätt.

I barnkonventionen ses barn och unga som kompetenta och handlingskraftiga och har samtidigt rätt till skydd och stöd av vuxna. barnkonventionen har också som grundprincip att förhindra mobbning, det vill säga återkommande kränkande behandling och trakasserier. I barnkonventionens artikel 19, slår man fast att mobbning är en allvarlig form av våld mot barn och att varje barn har rätt till ett liv helt fritt från våld. Vuxna ska alltså, enligt lag, säkerställa barns rätt att utvecklas och skyddas från utsatthet.

Ett viktigt verktyg i kampen mot mobb-

ning och utsatthet är barns inflytande. I Sverige lever det idag cirka 2 miljoner personer under 18 år. Det är en stor grupp i behov av stöd och skydd av vuxenvärlden. Det är dessutom en mycket kompetent och handlingskraftig grupp som har rätt till inflytande i samhället. Om de ska ha verkligt inflytande bör de involveras i alla frågor som rör dem.

I våra enkäter svarar 65 procent av eleverna i årskurs 6-9 att de endast delvis, sällan eller aldrig får möjlighet att vara involverade eller delaktiga i skolans trygghetsarbete. Majoriteten menar alltså att de inte har inflytande över frågor som exempelvis tryggheten på skolan. Detta visar på att skolan alltför ofta misslyckas med denna del av sitt uppdrag. Frågan vi bör ställa oss är om skolan får tillräckligt med stöd för att uppfylla de krav som barnkonventionen ställer.

Elevdelaktighet och att involvera eleverna i trygghetsarbetet är grundläggande för att få en förståelse för elevernas vardag och för att göra det förebyggande arbetet effektivt. Varje slag, verbal nedvärdering eller exkludering som förekommer i skolan är ett brott mot barns grundläggande rättigheter. Alla vuxna med barn i sin närhet ska agera för barnets bästa och säkerställa att varje ung person får sina rättigheter tillgodosedda. Först då kan vi skapa en värld utan mobbning, där ingen lämnas utanför och där barnens röster blir tagna på allvar.

**Barns inflytande på
likabehandlingsarbetet**

Åk 6-9

65%

får endast delvis, sällan eller aldrig
möjlighet att vara involverade/del-
aktiga i skolans trygghetsarbete

Ronja:

Det här är min berättelse

Jag har försökt många gånger den senaste timmen. Skrivit och suddat ut. Skrivit och suddat ut. Ännu en gång försöker jag hitta de rätta orden, de rätta formuleringarna, rätt sätt att berätta min historia. För det är det jag vill göra nu. Berätta min historia på ett sätt som jag aldrig gjort förut. För ja, jag har blivit mobbad. Brutalt mobbad. På ett sätt som ingen av er någonsin kommer att förstå. Men inte med slag eller sparkar. Inte med blåmärken och skrubbsår. Utan psykiskt och verbalt. Med ord, utfrysning och blickar. Små subtila tecken, med stora konsekvenser.

Inte ens jag själv är helt säker på vad jag har gått igenom. För de år då jag var som mest utsatt, de minns jag inte. Den tiden är som ett svart hål i mitt minne. Inuti mig. Jag kan minnas sekvenser, känslor och tankar, men i det stora hela är allting mycket mörkt.

Det jag minns desto tydligare är tiden efteråt. Tiden det tog att komma tillbaka. Tiden av ökat inflytande över min vardag. Tiden det tog att bli mig själv igen.

Med lätt, nästan skämtsam röst ser hon på mig och säger; “Men du vet ju hur tjejer kan vara.”

Idag kan jag fortfarande höra hennes ord, men ändå inte förstå dem. Vi sitter inne på rektorns kontor, jag och min familj. Vi har precis berättat allt. Allt som hänt de senaste åren. Om kränkningarna. Om mobbningen. Allt. Några dagar tidigare kom jag hem från skolan, förkrossad. För andra gången hade den psykiska och verbala misshandeln övergått till fysisk sådan. Och hela jag hade gått i spillror. Fortfarande funderar jag ofta på vad som kunde hänt om vuxenvärlden hade agerat.

Ändå funderar jag ofta på vad som kunde ha hänt om vuxenvärlden hade agerat och att jag redan där och då blivit tagen på allvar.

Om jag redan då blivit förstådd. Involverad istället för avvisad. Bekräftad istället för förnekad.

Det enda jag egentligen vet är att det tog hårt på mig. Att jag tog det hårt. Att förtroendet för vuxenvärlden började bli sargat, och att tankarna på om det kanske var mig det trots allt var fel på började växa sig ännu starkare.

Familjeterapeuten och författaren Jesper Juul sa en gång “Ett kränkt barn slutar inte älska sina föräldrar, det slutar älska sig själv”. Jag undrar om det inte var samma sak som började hända mig då. Jag började aldrig tycka illa om någon annan, jag började tycka illa om mig själv.

Någonstans efter det kastades jag in i ett självdestruktivt mörker. Trots att jag inte stannade kvar på samma skola, eller ens träffade någon från den tiden, ekade deras röster fortfarande i mitt huvud. Deras närvaro

behövde inte vara fysisk, för att vara påtaglig. Ett intensivt självhat började fylla min kropp. En ångest, stark nog att slita mig i stycken, rev i mitt bröst. Jag var 14 år och undrade hur länge till jag egentligen skulle orka? Allt som hänt skyllde jag på mig själv. Jag borde ha tagit ansvar. Jag borde ha agerat själv. Det var jag som svek alla andra. För det var klart att det var mitt fel? Vem var jag, om inte fel?

En ny skola och ett hej innebar en viktig vändpunkt för mig.

När jag först kom till den nya skolan vågade jag knappt ta mig dit. Bara tanken på korridorer, klassrum och allt annat som hör skolan till skrämde mig och gav mig ångest. Mina flashbacks blev för starka, min hjärtklappning för intensiv och paniken för kraftfull. Men med tiden blev det succesivt bättre. Till slut började ångesten mattas av, och paniken blev allt mindre påtaglig.

Än idag undrar jag hur det hade gått med min skolgång om jag inte hade bytt skola. Nu fanns det helt plötsligt en massa vuxna som förstod mig, som involverade mig och tog mig på allvar. Som stöttade mig och lyssnade på mitt perspektiv och min historia, istället för att döma och förminska min situation.

Vardagen var inte längre en kamp för att hitta fredade och trygga zoner att vistas i.

Vändpunkten för min vardag och mående handlade om att jag blev sedd, lyssnad på. Mina tankar och perspektiv spelade roll. För när jag till slut berättade vad jag hade varit med om förstod de mig, istället för att avvisa mig. De gjorde sitt bästa för att leda mig framåt, istället för att förneka mig. För en gångs skull fick jag inflytande över min egen situation. Och även om jag inte ska säga att det varit lätt sedan dess, har det åtminstone blivit lättare och bättre.

Idag, några år senare, kan jag ärligt säga att jag äntligen mår bra. Att bli utsatt för verbal och psykisk mobbning skapar djupa sår. Sår som kanske aldrig riktigt läker. Och det är en lång väg tillbaka. Men det är det värt. För livet är både nyckfullt och berikat med såväl vändningar som överraskningar.

Ronja Dahlén

Friends Barn- och ungdomsråd

Kränkningar och mobbning

I barnkonventionen ses barn och unga som kompetenta och handlingskraftiga som samtidigt har rätt till skydd och stöd av vuxna. Trots allt visar vittnesmål att kränkningar och mobbning är alltfjänt vanligt förekommande i Friends kartläggning, det visar även SCB som rapporterar att mobbningen i Sverige har ökat. Mobbning är en komplex fråga som bör få större fokus och resurser i samband med att barnkonventionen har blivit lag.

Kränkningar mellan elever

I årets kartläggning svarar nästan en fjärdedel (24 %) av eleverna i mellan- och högstadiet att de har blivit utsatta för kränkningar det senaste året. Av eleverna i årskurs F-3 svarar 57 procent ja på frågan *"Har någon elev gjort något dumt mot dig så att du blev ledsen?"** Eleverna rapporterar alltså fler kränkningar i de yngre åldrarna, än i de äldre.

*Att andelen som svarat ja är så hög/högre i de yngre åldrarna kan bland annat förklaras med att de yngsta eleverna har ett annat sätt än äldre elever att se på händelser i skolan. Förtroendet för vuxna är dessutom större i de yngre åldrarna, vilket ofta medför att de yngre eleverna är mer benägna att berätta om olika negativa förhållanden.

Vidare svarar 34 procent av eleverna på mellanstadiet och 18 procent på högstadiet att de känner sig oroliga för att bli illa behandlade i skolan. En fjärdedel av eleverna i mellan- och högstadiet går alltså till skolan med en klump i magen och en oro för att bli utsatt – en oro som påverkar både elevernas mående och prestation i skolan.

Åk F-3

57%

svarar att en annan elev sagt eller gjort något så att hen blivit ledsen.

Har du någon gång under det senaste året blivit kränkt av en elev på skolan?

Svar: Ja

Åk 3-6

26%

Åk 6-9

22%

"Till exempel att dom säger 'bög' som ett förolämpande ord, eftersom att jag är bisexuell gör det mig väldigt obekvämt men jag säger aldrig nåt."

– Elev åk 6-9

"Dom är taskiga genom att säga att jag är fetto och inte kan springa"

– Elev åk 6-9

Förekomst av mobbning

Begreppet mobbning synliggör att det finns ett mönster i de kränkningar som barnet utsätts för. Att endast kalla en serie kränkningar för mobbning och inte se till varje enskild händelse innebär dock att vi bortser från de bakomliggande orsakerna till att mobbning faktiskt uppstår. Det kan i sin tur leda till att arbetet med att förebygga och stoppa mobbning inte blir effektivt.

**”Folk i min klass är taskiga
men jag känner mig inte
otrygg hela tiden.”**

– Elev åk 6-9

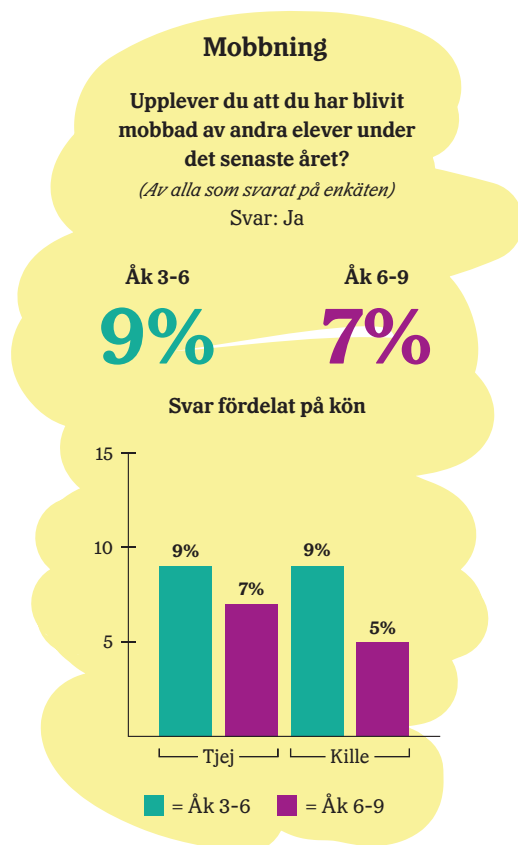
Mobbning är en form av verbalt, fysiskt eller psykiskt våld. Liksom annat våld kan mobbning leda till såväl psykiska som fysiska besvär för den som blir utsatt, exempelvis låg självkänsla, oro, ångest, depressioner, självmordstankar och suicid. Barn som är utsatta under en längre tid upplever dessutom en lägre känsla av sammanhang och meningsfullhet och löper större risk att hamna i långvarigt utanförskap¹.

I årets kartläggning anger 9 procent av eleverna i årskurs 3-6 att de blivit mobbade av andra elever. Motsvarande siffra för årskurs 6-9 är 7 procent, där vi kan se en viss skillnad mellan flickor (7 procent) och pojkar (5 procent).

Friends trygghetsenkäter är ett verktyg för att mäta tryggheten på de skolor vi på olika sätt samarbetar med. Många av dessa skolor har ett längre, och i många fall pågående, samarbete med Friends och det har således utförts diverse insatser på skolan när kartläggningen utförts. I flera av skolorna har samarbetet pågått över flera år. Detta kan, tillsammans med andra genomförda insatser vi vet är viktiga komponenter för att minska mobbning, vara en del av förklaringen till varför statistiken över antalet elever som upplever att de blivit utsatta för mobbning det senaste året inte följer den trend som bland annat SCB påvisat i sin rapport från 2019².

**”Jag är rädd att folk ska
säga taskiga saker och vara
elaka och att jag ska behöva
sitta själv på rasterna som
jag ofta gör.”**

– Elev åk 6-9

Studien om skolbarns hälsovanor har genomförts sedan 1985/86 bland 11-, 13- och 15-åringar i Sverige. I de senaste tre mätningarna (2009/2010, 2013/2014 och 2017/2018) ser vi att andelen elever i åldrarna 11, 13 och 15 år som upplevt mobbning ökar bland både flickor och pojkar. Totalt har mobbningen ökat från 12,6 procent år 2013/14 till 19,4 procent år 2017/2018. Andelen mobbade ökar mest bland 13- och 15-åriga flickor³.

Mobbning och dess konsekvenser

Erfarenheter av mobbning är starkt relaterade till ohälsa generellt. I en förhållandevis ny systematisk meta-analys, baserad på 165 studier, drar Moore et al. (2017) slutsatsen att det finns övertygande bevis för ett orsakssamband mellan utsatthet för mobbning och allvarliga hälsokonsekvenser i form av ångest, depression, psykisk ohälsa och generell ohälsa, självskadebeteenden samt suicidtankar och suicidförsök. Det finns därtill möjliga indikationer på att utsatthet för mobbning medför ökat nyttjande av hälsovård bland flickor, lägre studieresultat, social isolering och ensamhet, psykosomatiska symptom samt problem med exempelvis övervikt och fetma⁴.

Risken för suicidala tankar eller beteenden var två till fyra gånger större för barn som utsatts utsätter andra och de barn som både utsatts och utsätter. Mobbning, i alla former innebär med andra ord en väsentligt ökad risk för suicid⁵. Särskilt barn som utsatts, eller både utsatts och utsätter, visar högre nivåer av suicidtankar i jämförelse med jämnåriga som inte har erfarenhet av mobbning, även efter det att depression tagits i beaktning⁶.

Ytterligare en studie där en rad riskfaktorer för suicid såsom psykisk ohälsa, socio-ekonomi, suicid i familjen kontrollerades, framstår långvarig utsatthet för mobbning som en särskild hög risk både för suicidala tankar och suicidförsök⁷. Därtill har elever som har blivit utsatta för mobbning både i skolan och på nätet, i jämförelse med de som inte är utsatta eller utsatta för endast en form av mobbning (i skolan eller på nätet), en väsentligt högre risk för suicidala tankar och suicidförsök⁸.

Under de senaste femton åren har antalet självmord i Sverige minskat med cirka 20 procent, detsamma gäller större delen av EU. Trenden gäller dock inte ungdomar och unga vuxna. De senaste åren har det varit en ökning av självmord med knappt en procent per år i åldersgruppen 15-24 år. Ungefär 40-50 ungdomar under 20 år tar sitt liv i Sverige varje år, av dem är cirka fem under 15 år.

De starka samband som finns mellan våldsutsatthet, psykisk ohälsa och suicid visar på att det finns ett behov av att förena det förebyggande arbetet inom de här folkhälsoutmaningarna. Exempelvis ser vi att det finns behov av att ta fram forskningsbaserade insatser riktade till barn och unga som förbygger suicid genom att fokusera på mobbning som riskfaktor.

Fakta

Självmord utgör cirka en tredjedel av alla svenska dödsfall i åldersgruppen 15-19. Det gör självmord till den näst vanligaste dödsorsaken hos 15-19-åringar och en vanligare orsak till för tidig död än exempelvis cancer, infektioner och kroniska fysiska sjukdomar. Bland äldre ungdomar dör ungefär dubbelt så många pojkar av självmord jämfört med flickor, men olyckor är vanligare hos pojkar. Därför är självmord den vanligaste dödsorsaken hos äldre tonårsflickor och den näst vanligaste dödsorsaken hos pojkar. För svenska barn och ungdomar 10-14-åringar utgör självmord en tiondel av alla dödsfall och könsskillnaden är inte lika tydlig⁹.

Varför uppstår mobbning?

Det finns inget enkelt svar på vad som gör att otrygghet, utanförskap eller mobbning uppstår. Det som är viktigt att veta är vad som påverkar en klass eller en grupp, när man ska arbeta för att stärka den. Friends möter ofta vuxna som stannar vid en analys på individnivå och letar orsaker till mobbning enbart hos det utsatta barnet eller hos den som utsätter. Det är viktigt att lyfta blicken från de individuella aspekterna och även se till gruppens och samhällets påverkan på de inblandade. Stämningen i en klass påverkas

av bland annat grupptryck, roller, status och andra gruppdynamiska processer. Hur dessa behov tillfredsställs i gruppmiljön, eller i värsta fall inte tillfredsställs, kan vara ett sätt att förklara uppkomsten av kränkningar. I olika klassrum skapas även olika normer, som inte behöver vara samma för varje klass. I trygghetsarbetet behöver man således bland annat titta på klassnormer.

Även skolans kultur påverkar. På varje skola finns det mer eller mindre osynliga regler för vad som är rätt och fel eller och som alla elever förhåller sig till. Denna kultur påverkar i allra högsta grad hur eleverna trivs i skolan, hur trygga de känner sig, vilka kränkningar som kan förekomma och så vidare. Även vuxna i skolan har föreställningar om varandra och om eleverna, vilket ligger till grund för hur skol- och klassrums-kulturer formas. Skolan är dessutom en del av det samhälle vi alla lever i och även där finns strukturer och normer som sätter gränser för en människas handlingsutrymme.

Dessa olika nivåers påverkan utgår från en social-ekologisk teori som illustrerar samspelet mellan individ, grupp, organisation och samhälle. Barn och ungas betenden kan bäst förstås mot bakgrund av en individs unika person i samspel med andra i ett socialt sammanhang - den socialekologi - i vilken personen utvecklas. Påverkan är ömsesidig, det vill säga att livsmiljön påverkar barn och unga samtidigt som barn och unga påverkar sin omgivning¹⁰.

Det är viktigt att understryka att mobbning är en komplex fråga. Det är inte ovanligt att den som utsätter andra själv blir eller har blivit utsatt för kränkningar och mobbning. Det finns även andra grupprocesser som spelar in. Den som utsätter andra kanske gör det för att det är ett sätt att behålla sin plats i gruppen, på grund av grupptryck eller av en rädsla för att själv bli utsatt om hen inte deltar.

Barnkonventionen är tydlig med att det är vuxnas ansvar att arbeta för barns bästa, stärka och att skydda barnen genom att förebygga mobbning. Skolan ska vara en plats där alla barn har lika värde och samma rättigheter, oavsett bakgrund. Inget barn ska utsättas för diskriminering och ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld. Varje fall där ett barn blir utsatt för mobbning bör därför ses som ett brott mot barnkonventionen och ett misslyckande från vuxenvärlden.

**”Det sitter oftast
ett gäng lite ’coolare’
killar och tjejer som lägger
taskiga kommentarer och
trakasserar fysiskt
och psykiskt.”**

– Elev åk 6-9

Elever som utsätts för trakasserier

Kränkningar och mobbning kan drabba vem som helst. Många studier visar dock att vissa grupper är mer utsatta än andra. Friends kartläggning visar att etnicitet är den vanligaste grunden för trakasserier i skolan. Trakasserier och sexuella trakasserier är ett samhällsproblem men vuxna med barn i omgivningen har alltid ett ansvar att förebygga, agera och åtgärda trakasserier.

Trakasserier och diskriminering

Barnkonventionen slår fast att alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Den är också tydlig med att inget barn får diskrimineras eller utsättas för våld eller trakasserier, inklusive sexuella trakasserier. Barn har också rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

I Friends kartläggning uppger eleverna att den vanligaste orsaken till kränkningar är saker som rör exempelvis elevens fritidsintressen, klädstil, konflikter mellan elever eller utseende. Det är saker som inte har ett samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna¹¹. När kränkningar har samband med en eller flera av diskrimineringsgrunderna kallas det trakasserier.

Både på mellan- och högstadiet handlar de vanligaste trakasserierna om etnicitet. Rasism och dess konsekvenser skadar barns psykiska och fysiska hälsa och kan leda till kronisk stress bland barn vilket påverkar förutsättningarna till att leva ett hälsosamt liv¹².

Att bli utsatt på grund av sitt kön, könsidentitet eller könsuttryck, samt utifrån vem man blir kär i, är också vanligt. I högstadiet är även funktionsnedsättning en vanligt grund för trakasserier. Även om vem som helst kan bli utsatt för kränkningar och mobbning visar många studier att vissa grupper är mer utsatta än andra¹³.

”En person sa att jag var en jävla ’n-ordet’ och idiot och att dom skulle våldta min mamma.”

– Elev åk 6-9

”Folk använder ofta uttryck som ’din jävla bög’, eller ’din n-ordet’, bland annat”

– Elev åk 6-9

Vanligaste formerna av trakasserier

Åk 3-6

Etnicitet 21%

Vem du blir kär i 16%

Att du är tjej eller kille 13%

Åk 6-9

Etnicitet 16%

Kön 13%

Funktionsnedsättning* 12%

**Funktionsnedsättningar kan vara fysiska, psykiska eller intellektuella. En del syns, som att man använder rullstol, medan andra är mer osynliga och inte märks lika lätt, som exempelvis allergi, ADHD och dyslexi.*

”Obehagliga killar från 7:an kommer fram och kramar en och tar på ens rumpa från ingenstans.”

– Elev åk 6-9

Sexuella trakasserier

Sexuella trakasserier är vanligt förekommande i skolan. Både elever och personal vittnar om en hård sexualiserad jargong som i många fall har blivit både normaliserad och förväntad. Sexuella trakasserier är vanligt förekommande oavsett kön, men utsattheten ser olika ut för flickor och pojkar. Det är viktigt att ta alla vittnesmål på allvar för att få en tydlig bild av hur hela skolmiljön påverkas av normaliseringen av sexuella trakasserier.

Arbetet mot sexuella trakasserier bör vara en tydlig del av skolans systematiska trygghetsarbete. Samsyn och jämställdhet är två viktiga komponenter i detta arbete.

I våra elevenkäter frågar vi efter erfarenheter av sexuella trakasserier, det vill säga uppträdanden av sexuell natur som kränker någons värdighet. Det kan till exempel röra sig om ovälkomna kommentarer, visslingar, blickar, meddelanden, tafsningar eller rykten som handlar om sex eller den utsattes kropp och känns obehagliga för personen som är utsatt. Sexuella trakasserier kan leda till bland annat minskat självförtroende, självkänsla, depression, ångest, självskador och självmordstankar. Även prestationen och närvaron i skolan kan påverkas¹⁴.

I enkätundersökningen uppger 7 procent av eleverna på mellanstadiet och 9 procent på högstadiet att de blivit utsatta för sexuella trakasserier av andra elever under det

Sexuella trakasserier

Har du blivit utsatt för sexuella trakasserier av någon elev på skolan under det senaste året?

Svar: Ja

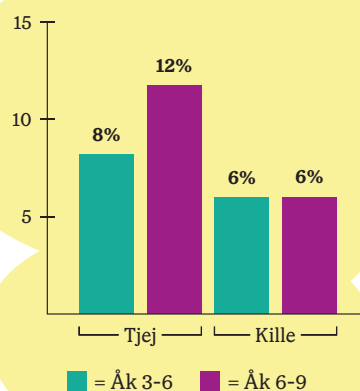
Åk 3-6

7%

Åk 6-9

9%

Svar fördelat på kön

senaste året. Även i årets kartläggning ser vi att det är flickor i högre grad som anger att de är utsatta.

Att flickor utsätts i högre utsträckning än pojkar kan ses som en del av ett mönster där normer för kön och heterosexualitet skapar regler och förväntningar. Flickor förväntas ofta vara passiva sexuella objekt, medan pojkar förväntas vara aktiva, ta för sig och bete sig som att de har rätt till andras kroppar. Dessa normer tar sig uttryck exempelvis genom att pojkar i högre utsträckning bedömer flickors utseende, kommenterar deras sexuella liv eller tafsar.

Risk för underrapportering om sexuella trakasserier

Underrapportering är ett känt problem vid mätning av sexuella trakasserier. Vi vet till exempel att fler rapporterar om sina upplevelser i enkäter där specifika beteenden efterfrågas var för sig – något som dock inte är möjligt i denna typ av enkät, där eleverna istället svarar på en allmän fråga om sexuella trakasserier. En annan anledning till potentiell underrapportering är normalisering, det vill säga att elever och personal på en skola med tiden har kommit att acceptera och förvänta sig en sexistisk miljö. Friends möter både elever och personal som vittnar om att sexuella trakasserier är så vanligt att man inte längre agerar på beteenden.

Ett fungerande arbete mot sexuella trakasserier och andra trakasserier behöver innehålla ett främjande, förebyggande, upptäckande och åtgärdande arbete, med stort fokus på det främjande och förebyggande arbetet. Skolan har en skyldighet att bedriva ett sådant systematiskt trygghetsarbete. I stora drag handlar det om att upprätta riktlinjer där det tydligt framgår att sexuella trakasserier inte accepteras, men också om att ha en plan för hur man ska hantera dem om de ändå skulle inträffa. Viktiga delar av det förebyggande arbetet är exempelvis att all personal känner till handlingsplanen och att det finns en samsyn omkring denna, att skapa inkluderande lärmiljöer (och i detta aktivt arbeta mot skadliga normer), samt att personalen skapar goda relationer till eleverna. Genom att regelbundet återkomma till frågan, exempelvis i undervisning, visar man att det är en fråga som prioriteras.

Trakasserier i skolan

Det är skolans uppgift att hjälpa barn att utvecklas och lära om mänskliga rättigheter. I detta behöver skolan en kunskaphöjning runt bland annat diskrimineringsgrunderna och hur trakasserier kan ta sig uttryck. Både förskolor och skolor ska ha riktlinjer och rutiner i verksamheten för att förhindra trakasserier och sexuella trakasserier. Varje verksamhet ska dessutom följa upp och utvärdera dessa riktlinjer och rutiner. Verksamheten ska också ha rutiner som klargör hur verksamheten ska agera om trakasserier påstås ha inträffat (akuta åtgärder).

Skolans värdegrund ska enligt läroplanerna genomsyra verksamheten. En väsentlig del av arbetet med att motverka kränkningar och trakasserier är att undersöka vad som möjliggör, respektive hindrar, en verksamhet som främjar allas lika värde¹⁷.

”/.../ vissa manliga lärare har liksom inte sexuellt trakasserat utan snarare kramat när man inte velat eller nåt sånt.”

– Elev åk 6-9

Kränkningar på nätet

Bland eleverna i högstadiet svarar 19 procent att de inte vet vem de ska vända sig till om de blir utsatta för mobbning eller kränkningar på nätet. Vuxenvärlden bör inte separera skola från fritid, då dessa arenor går in i och påverkar varandra. Det är därför viktigt att vuxna i skolan och hemma pratar om nätkränkningar och sociala medier, samt att skolan inkluderar dessa frågor i trygghetsarbetet. Vuxna i skolan har alltid ett ansvar att förebygga kränkningar, oavsett om de sker på nätet eller utanför¹⁵.

Friends nätundersökning från 2019 med inriktning på gaming online visar bland annat att spelande är så mycket mer än bara underhållning för barn och unga. 57 procent av alla svarande menar att de spelar på grund av kontakten med vänner. Rapporten visar även att flickor oftare använder sociala medier för umgänge medan pojkar umgås genom spel. 30 procent av de som spelar uppger att de har blivit utsatta för någon typ av kränkning under spelandet¹⁶.

Skillnader mellan flickor och pojkar

Kartläggningen visar att det finns skillnader mellan flickor och pojkar när det kommer till kränkningar och utsatthet. Att reflektera över skillnaden mellan könen ger oss en bredare bild av förekomsten av kränkningar.

Könsskillnader vid kränkningar

I kartläggningen ser vi skillnader mellan flickor och pojkar när det kommer till utsatthet. Fler flickor än pojkar rapporterar att de upplever ensamhet, otrygghet, samt en oro för att bli illa behandlade i skolan, både i de lägre och de högre åldrarna. Dessa skillnader blir dessutom mer markanta i de högre åldrarna, speciellt när vi tittar på känslan av trygghet i skolan.

I sammanhanget är det viktigt att påpeka att elever, varken som individer eller elevgrupper, kan förstås eller definieras enbart utifrån generella föreställningar om kön. Vi kan däremot få en bredare förståelse om vi tillgodogör oss kunskap om generella könsmonster, när det kommer till beteenden och kränkningar i skolan.

Flickors och pojkars utsatthet

Känner du dig trygg när du är i skolan?

Åk 3-6

	Pojke	Flicka
Nej, sällan/aldrig:	3%	2%
Ibland:	16%	21%
Ja, oftast/alltid:	78%	74%
Vet ej:	3%	3%

Känner du dig otrygg när du är i skolan?

Åk 6-9

	Kille	Tjej
Aldrig:	62%	41%
Sällan:	26%	37%
Ibland:	7%	15%
Oftast	2%	5%
Alltid:	3%	2%

Kränkningar

Åk 3-6

26%

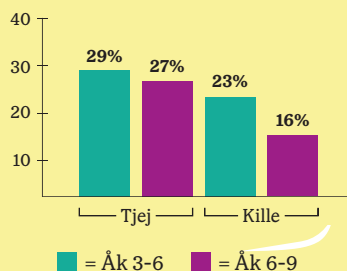
har blivit utsatta för kränkningar av en annan elev

Åk 6-9

22%

har blivit utsatta för kränkningar av en annan elev

Svar fördelat på kön

Känner du dig orolig för att bli illa behandlad i skolan?

Åk 3-6

	Pojke	Flicka
Nej, sällan/aldrig:	66%	51%
Ibland:	22%	32%
Ja, oftast/alltid:	6%	9%
Vet ej:	6%	8%

Känner du dig orolig för att bli illa behandlad/kränkt i skolan?

Åk 6-9

	Kille	Tjej
Aldrig:	60%	39%
Sällan:	29%	38%
Ibland:	8%	17%
Oftast	1%	4%
Alltid:	2%	2%

Känner du dig ensam när du är i skolan?

Åk 3-6

	Pojke	Flicka
Nej, sällan/aldrig:	77%	68%
Ibland:	18%	27%
Ja, oftast/alltid:	3%	3%
Vet ej:	2%	2%

Känner du dig ensam när du är i skolan?

Åk 6-9

	Kille	Tjej
Aldrig:	64%	42%
Sällan:	26%	37%
Ibland:	7%	17%
Oftast	1%	3%
Alltid:	1%	1%

Resonemang om mobbningens komplexitet

Det finns ungefär 2 miljoner barn i Sverige. Det är inte en homogen grupp, utan består av individer med olika bakgrund, erfarenheter och förutsättningar. Även om barnkonventionen ramar in ett rättighetssystem för alla barn är det alltid viktigt att titta på skillnader i livsvillkor. Ett sätt att dela upp det är att titta på skillnader mellan flickor och pojkar, samt olika åldrar (årskurser). Genom att identifiera och förstå skillnader på grupp-nivå kan vi också utforma våra insatser för att passa de olika behoven och förutsättningarna bättre. För den som arbetar med den enskilda individen är det dock viktigt att alltid utgå ifrån den person du har framför dig, att se, lyssna och försöka förstå.

I en rapport från Skolverket (Utvärdering av metoder mot mobbning, som publicerades 2011), beskrivs det att insatser mot mobbning påverkar flickors och pojkars utsatthet på olika sätt. I Gunhild Frånbergs (Umeå Universitet) analys av rapporten, *Flickor, pojkar och kränkningar* (2014)¹⁸, skriver hon att en förklaring till detta är att mobbning av flickor oftare är social och mobbning av pojkar oftare är fysisk. En annan är att

samhällets normer om kvinnligt och manligt förekommer även i skolan, och kommer till uttryck till exempel i lärarnas förväntningar på eleverna¹⁹.

Att pojkar exempelvis uppvisar verbal aggression i skolan är mer accepterat än att flickor gör det. Pojkar ses oftare som aggressiva av naturen och det finns en förväntan om att de ska uttrycka aggressioner på både verbala och fysiska sätt. Kränkningar som utförs av pojkar normaliseras därför ofta. För flickor innebär användningen av tillmälen oftare ett brott mot de könsnormer som existerar i både skolan och i samhället²⁰.

Även om de skolor Friends har samarbetat med generellt sett ligger under den nationella trenden (SCB 2019), visar kartläggningen att flickor genomgående är mer utsatta än pojkar. Sexuella trakasserier och våld mot flickor och unga kvinnor på nätet, fritiden och i skolan är en viktig jämställdhetsutmaning. Mobbningen ökar mest bland flickor och likaså psykisk ohälsa. Destruktiva normer relaterade till maskulinitet och femininitet är en riskfaktor både för mobbning och flera former av sexuellt våld. Unga i jämförelse med äldre och kvinnor i jämförelse med män, upplever i högre grad diskriminering. UNESCO och UNICEF beskriver ojämlikhet, funktionsvariationer, genus, fattigdom, etnicitet, fysiskt utseende och könsidentitet och sexuell läggning,

”Det är ju säkert mest på skoj, men det finns ju folk som tar åt sig och blir ledsna. Dessa fula uttryck förekommer oftast bland killarna och riktar sig dels mot mörkhyade både tjejer och killar, men även mot enstaka individer. Oftast tjejer.”

– Elev åk 6-9

”Man kallar oftast tjejer för till exempel ’hora’, ’slampa’ för att de klär sig på ett annorlunda sätt /.../ Man blir ofta utanför för att man är sig själv och inte är som alla andra, till exempel om en kille gillar att sminka sig blir han automatiskt kallad “bögg” och blir lämnad utanför av alla andra killar eftersom han är på ett annorlunda sätt. Tjejer blir ofta kränkta av killarna på idrotten eftersom de inte tål lika mycket och inte är så starka, man blir kallad fet för att man väger lite mer, killar vill ha nakenbilder och tjuvar på en jättemycket och om man inte skickar så går de runt och sprider rykten om en, men när man gör det så blir man istället kallad hora.”

– Elev åk 6-9

som grundläggande drivkrafter bakom skolvåld och mobbning²¹.

Ett annat sätt att förstå mobbningens komplexitet är att prata om mobbning utifrån det sammanhang som den befinner sig i. Mobbning är med andra ord alltid inbäddat i ett socialt sammanhang. I dessa sociala sammanhang finns det olika roller. Dessa roller är inte statiska, utan individerna skiftar många gånger mellan rollerna. Utöver de som utsätter andra och de som blir mobbade, finns det även andra elever som på olika sätt är inblandade i situationen. Detta kan ge oss en bredare bild av mobbnings-situationer, då det ofta finns flera, och ibland mindre tydliga, roller som påverkar i sammanhanget. Salmivalli (1999) beskriver exempelvis sex deltagarroller:

- De utsatta*
- Mobbarna
- Medhjälparna
- Understödjarna
- De som står utanför (Outsiders)
- Försvararna

Sociala roller kan definieras som en samling av socialt definierade förväntningar som

individer har i en given situation. Rollerna uppstår i olika sociala interaktioner. Till Salmivallis roller går det även att lägga till förväntningar och föreställningar som finns om exempelvis könsroller; maskulinitet och femininitet. Detta visar på rörligheten i barnens relationer och att vi behöver se på mobbningssituationer både utifrån sitt sammanhang och utifrån en förståelse av hur normer och förväntningar kan påverka hur barn och vuxna agerar. Genom att använda de kända risk- och skyddsfaktorerna kan vi stärka det förebyggande arbetet ytterligare²². Det kräver också att vi arbetar med en variation av insatser. Ett exempel på förebyggande arbete är att lärare aktivt påverkar klassens grupputveckling och tillsammans med eleverna utarbetar normer för samvaro i klassen. Det kan också handla om att tillsammans försöka skapa ett positivt skolklimat, samt att regelbundet kartlägga elevernas situation i skolan.

”Killarna kan vara dominanta över tjejerna”

– Elev åk 6-9

*Friends översättning

Otrygga miljöer

Många elever upplever otrygghet i skolan och på vissa platser i skolan upplevs otryggheten som högre. Att reflektera över dessa platser och att bygga en positiv skolkultur är viktiga delar av trygghetsarbetet.

Trygghet på skolan

Skolan ska vara en trygg plats för samtliga elever och det förebyggande arbete som bedrivs i skolan är oerhört viktigt för barn och unga. Det är därför glädjande att se att majoriteten av eleverna i vår kartläggning upplever skolan som en trygg miljö. Enligt Friends kartläggning känner sig 75 procent av eleverna i årskurs 3-6 oftast eller alltid trygga på skolan och 82 procent i årskurs 6-9 uppger att de sällan eller aldrig känner sig otrygga på sin skola.

Kartläggningen visar däremot också att så många som 21 procent av eleverna i årskurs 3-6 endast ibland, sällan eller aldrig känner sig trygga när de är i skolan. 18 procent eleverna i årskurs 6-9 känner sig ibland, oftast eller alltid otrygga när de är i skolan.

Åk 3-6

21%

svarar att de känner sig
ibland, sällan eller aldrig
trygga när de är i skolan

Åk 6-9

18%

svarar att de känner sig
ibland, oftast eller alltid
otrygga när de är i skolan

**”För det är så rörigt och
tycker att det är obehagligt.
För jag är rädd att någon ska
råka slå till mig.”**

– Elev åk 3-6 om skolkorridoren

Otrygga platser

I kartläggningen uppger många av eleverna att de upplever specifika platser på skolan som speciellt otrygga. Toaletter och omklädningsrum är liksom föregående år de platser som eleverna upplever som mest otrygga. På tredje plats över otrygga platser på mellanstadiet har vi tidigare funnit skolgården, men detta års kartläggning visar korridorer på plats tre.

Otrygga platser

Åk 3-6

Toaletter 21%

Omklädningsrum 18%

Korridor 6%

Åk 6-9

Toaletter 16%

Omklädningsrum 12%

Korridor 8%

Mer än dubbelt så många (11 procent) av flickorna i högstadiet, jämfört med pojkarna (5 procent), upplever sig otrygga i korridorerna. Det är av yttersta vikt att platser som dessa, där framförallt flickor upplever otrygghet, adresseras och synliggörs. Otrygga platser i skolan handlar ofta om platser där vuxna inte befinner sig i samma utsträckning. Elever rapporterar att det är många som rör sig på platserna, vilket medför en rädsla för att bli utsatt för kränkningar. Eleverna önskar att mer personal rör sig i korridorerna, för att på så sätt öka tryggheten.

Omklädningsrum beskrivs i kartläggningen som en otrygg plats av många elever. Att byta om inför andra och att på så vis riskera kommentarer är en otrygghet i sig för många elever. Under elevträffar beskriver

”För att jag är rädd att någon ska banka på dörren eller att någon slår sönder den.”

– Elev åk 3-6 om skoltoaletten

”I korridorerna hör man nedvärderande grejer om oftas svarta personer och homosexuella”

– Elev åk 6-9

Åk 3-6

34%

svarar att de ibland, oftast eller alltid känner sig oroliga för att bli illa behandlade i skolan

Åk 6-9

18%

svarar att de ibland, oftast eller alltid känner sig oroliga för att bli illa behandlade i skolan

många elever från både mellan- och högstadiet att det saknas vuxna i eller i nära anslutning till omklädningsrummet. De beskriver det som en plats där kränkningar och trakasserier sker utan tillgång till stöd från vuxna.

Att se över och skapa en systematiserad rastverksamhet har visat sig vara en av de fungerande arbetsmetoderna för att minska utsatthet och mobbning på en skola. I Skolverkets rapport från 2011 lyfter forskarna att den systematiska rastverksamheten är en komponent som är effektiv för att minska främst flickors otrygghet²³. Arbetet runt rastverksamheten bör förbättras och förtydligas på Sveriges skolor. Skolorna behöver lägga fokus på samtliga sociala ytor, både i och utanför klassrummet. Vuxennärvaron behöver systematiseras och fånga upp alla delar av det sociala relationsskapandet.

Skolkultur

I miljöer där trakasserier, inklusive sexuella trakasserier, ständigt pågår kan dessa beteenden till slut anses som normala. Trakasserier och beteenden har blivit en del av skolkulturen. Exempelvis sexuella trakasserier bidrar till otrygghet även för de som inte direkt utsätts och medför att elevernas utrymme begränsas. Det är därför av yttersta vikt att skolan tydligt förmedlar till eleverna att man tar dessa beteenden på allvar²⁴.

Forskarna Gillander Gådin & Stein använder sig av begreppet Hostile environments (fientliga miljöer) vilket innefattar de platser

som man undviker att vara på av rädsla för att bli utsatt för eventuella beteenden kopplade till sexuella trakasserier. Elever kan exempelvis aktivt undvika att uppehålla sig i vissa delar av korridorerna eller andra delar av skolan, inte endast för att de själva eller någon de känner har blivit direkt utsatta för kränkningar, utan för en generell känsla av otrygghet och den eventuella risken för att bli utsatt, då man vet eller tror att detta kan förekomma. Rädslan för att beteenden kan förekomma gör att man undviker platser som anses vara i riskzonen för kränkningar och trakasserier²⁵. När vi använder begreppet Hostile environments inkluderar vi alltså även de platser där man kanske inte själv blivit utsatt, men har hört talas om att beteenden kan förekomma, eller av annan anledning anser att det finns en risk för utsatthet. Ett arbete som syftar till att förebygga sexuella trakasserier bör därmed innefatta en plan kring att identifiera dessa platser.

Skolan ska vara en trygg plats för samtliga elever och det är vuxnas ansvar att skapa denna trygghet för eleverna. Ett effektivt sätt att arbeta med tryggheten är att inkludera eleverna i trygghetsarbetet. I Friends enkäter svarar majoriteten (65 procent) av eleverna att de inte får vara delaktiga i skolans trygghetsarbete. Barnkonventionen gör gällande att barn har rätt till att ha inflytelse i frågor som rör dem. Friends enkätundersökning visar dock på att skolorna behöver stärka sitt arbete runt inkludering för att på så sätt få till ett effektivt förebyggande och främjande arbete för barnens trygghet.

Högre risk för utsatthet under Covid-19

För barn i Sverige är nätet en helt integrerad del av livet. Oändliga möjligheter till kontakter, kunskap och underhållning. Under Covid-19 söker sig allt fler barn och unga ut på nätet. I tider präglade av otrygghet och stress riskerar kränkningar, mobbning och annat våld mot barn att öka. Förståelsen och kunskapen kring vad kränkningar och mobbning är, visar en undersökning (Flarie) som gjorts är väldigt låg. Det visar på vikten av att vuxna behöver sätta sig in i de forum där barn och unga är och spenderar en stor del av sin tid.

Ökad nätnärvaro och högre risk för utsatthet

Då Sverige, liksom resten av världen, blivit drabbade av Covid-19 söker sig allt fler barn och unga ut på nätet²⁶. Nätet är en möjliggörande plats för barn och unga – en plats för bland annat social kommunikation och informationssökande.

Ökad användning av digitala hjälpmedel medför ökad risk för kränkningar och mobbning på nätet²⁷, då barn och unga saknar många av de skyddsfaktorer som annars finns²⁸. I en undersökning som Friends gjort tillsammans med Flarie under 2020 svarade 16 procent att de upplevde att kränkningarna på nätet har ökat under Covid-19. Fler-talet aktörer har även gått ut med rapporter om att sexuell exploatering av barn ökar²⁹ och att det finns tendenser och tecken på att rasistisk mobbning ökat under Coronakrisen. Friends har bland annat sett en ökning i utsatthet bland personer med asiatiskt ursprung eller utseende³⁰. Skolverket och Folkhälsomyndigheten har lyft problematiken kring kränkningar i sina riktlinjer till skolorna med anledning av Coronakrisen och uppmanade då skolorna att vara särskilt uppmärksamma på förekomsten av kränkande kommentarer eller mobbning på grund av den aktuella situationen.

När gymnasieskolor, idrotts- och fritidsverksamheter tvingas stänga, och många

elever i grundskolan är hemma med lindriga symptom, leder det till att barn och unga får en reducerad tillgång till socialt stöd från vuxna i skolan och andra sunda vuxenrelationer utanför den egna familjen. Därför behöver vuxnas stöd till barn och unga öka för att överbrygga den fysiska sociala distansering som sker i samband med Covid-19. Sociala kontakter via nätet kommer att vara särskilt viktiga under denna period. Barn behöver få tillgång till kunskap och stärkas i både att agera inkluderande och i att ta hjälp av vuxna hemma. Vuxna, inte endast vårdnadshavare, behöver ha förtroendefulla samtal med barn och stärka relationer.

”IBLAND känner jag mig lite otrygg/osäker på internet eftersom att vissa (killar) är lite konstiga på Snapchat och skickar/begär bilder.”

– Elev åk 3-6 om internet

Medvetenhet, kompetens och kunskap

I samband med att de sociala kontakterna via nätet blir fler och särskilt viktiga under den här perioden för många barn, behöver vi även beakta alla de barn och unga som inte har ekonomiska eller teknologiska resurser att delta i skolan eller fritidsverksamhet på distans. De riskerar att hamna utanför, inte bara undervisningsmässigt, men även socialt.

”Finns många vuxna som är läskiga/äckliga.”

– Elev åk 3-6 om internet

”På Tiktok så kan vissa lägga ut obehagliga videos t.ex. på folk som har skadat sig. Då kan jag bli både rädd och ledsen.”

– Elev åk 3-6 om internet

”Taskiga sms är dagens ungdoms sätt att kommunicera och jag kan bara acceptera det. Vad annars ska jag göra?”

– Elev åk 6-9

För dessa barn är skolan en särskilt viktig plats, med fler vuxna som ser och agerar på utsatthet. I en tid som präglas av Covid-19 och allmän otrygghet finns det även en risk att de barn som är i behov av särskilt stöd i skolan riskerar att drabbas hårdast. Siffror från Jämställdhetsmyndigheten visar att det är fler pojkar än flickor som får stöd i skolan, vilket innebär att många pojkar som nu inte får det stöd de har rätt till³¹.

Nätet är de ungas värld och där ska de kunna känna sig trygga. Internet är en plattform utan naturliga skyddsmekanismer och trygg vuxennärvaro. Om vi ska kunna förebygga att barn och unga utsätts för övergrepp, mobbning och kränkningar måste samhället få resurser för detta. När skola och fritidsverksamheter tillhandahåller digitala plattformar för obligatorisk verksamhet, bör de tänka till och vidta nödvändiga barnskyddsåtgärder. En digitalisering kräver en medvetenhet, kompetens och kunskap även om barns trygghet och rättigheter.

Kränkningar handlar i grund och botten om sociala relationer. Vuxenvärlden behöver dock ha en grundläggande kunskap om de platser där unga umgås på nätet, för att kunna förstå och förebygga kränkningar som förekommer på arenan.

Skolan har ett ansvar att utreda kränkningar som förekommer på nätet, om de har en koppling till skolans verksamhet. Vuxna behöver bli bättre på att visa delaktighet i frågor som rör nätet och vara agera som positiva förebilder, för att skapa de viktiga relationer som behövs för ett effektivt arbete mot nätkränkningar.

Vuxenvärldens ansvar

Att personal agerar vid kränkningar spelar en central roll i att bygga upp tillitsfulla relationer med eleverna. Samtidigt svarar många elever och personal att de inte upplever att personalen agerar vid kränkningar. Positiva och förtroendefulla relationer är avgörande för ett effektivt arbete mot kränkningar och mobbning

Vikten av förtroendefulla relationer

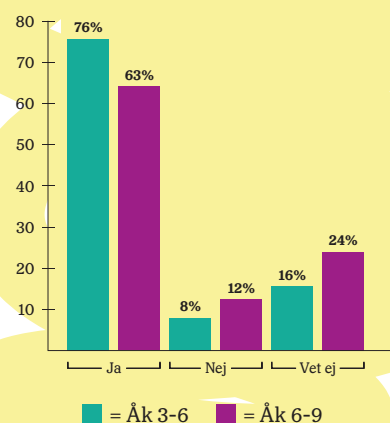
Forskning visar att positiva och tillitsfulla relationer mellan lärare och elever spelar en avgörande roll för elevernas sociala utveckling, trivsel, välmående och motivation till lärande. De är också viktiga då det kommer till elevers måluppfyllelse och prestation inom ämnesundervisningen. Tillitsfulla relationer är av extra stor vikt för elever som ofta får tillsägelser³².

I skolans värld lägger många vuxna tyngd på undervisningen, medan det relationsskapande arbetet, trots goda intentioner, riskerar att bli eftersatt. Förtroendefulla relationer är helt avgörande när det kommer till kränkningar och mobbning. När det finns en tillitsfull relation mellan elev och personal är det lättare för eleven att våga berätta om utsatthet.

Tillitsfulla relationer bygger på bland annat elevdelaktighet, återkoppling och att arbeta för ett ömsesidigt förtroende. Det innefattar också att som vuxen agera som positiv förebild. Vuxna är viktiga förebilder då de agerar när något som kan utgöra kränkningar eller någon form av trakasserier sker.

Endast 18 procent av eleverna i årskurs 6-9 svarar att de upplever att personalen alltid agerar när de märker eller får veta att elever blir illa behandlade eller kränkta. Det är viktigt att reflektera över varför så få svarar att personalen alltid agerar, jämfört med de som svarar aldrig eller sällan, men även jämfört med de som svarar ibland eller oftast. Hur kan det komma sig att eleverna upplever att personalen agerar ibland och inte alltid? Vilken bild får elever då personalen inte har en samsyn om kränkningar?

Finns det personal på skolan som du känner att du kan prata med och få hjälp av om du skulle bli illa behandlad/kränkt?

Har du berättat för någon att du blivit kränkt/mobbad?

(Bas: Har du blivit kränkt/Mobbad)(Flervalsfråga)
Svar: Nej jag har inte berättat för någon

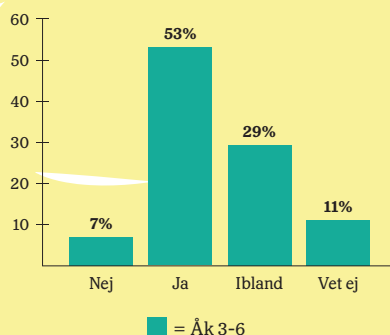

Har du blivit utsatt för kränkningar av någon i personalen det senaste året?

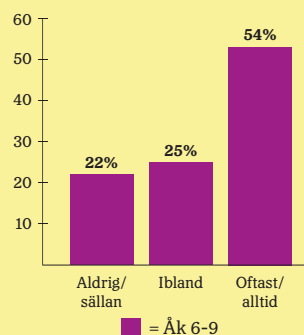
Svar: Ja

Tycker du att de vuxna på skolan säger till när de märker/får veta att en elev behandlas illa?

Upplever du att personalen på skolan agerar när de märker/får veta att elever blir illa behandlade/kränkta?

Vuxnas ansvar att agera

I arbetet runt kränkningar är relationsbyggande insatser och en varm och trygg skolmiljö väsentliga. Varje barn bör ha minst en vuxen att vända sig till om något händer. För att skapa tillitsfulla relationer krävs det att vuxna agerar på beteenden och när någon far illa. Med tystnad skickas signaler till både den utsatte, den som utsätter och till omgivningen. Tystnad ökar dessutom ofta den utsattes känsla av skuld och skam. Dessutom kan de som utsätter tolka tystnaden som ett godkännande. Skolan har ett uppdrag att stärka elever i att ta ställning mot förtryck och kränkande behandling och alla vuxna ska aktivt arbeta mot kränkningar. För att stärka förmågan att ta ställning, säga ifrån eller uppsöka en vuxen behöver man i skolan diskutera situationer och träna eleverna i att ta ställning.

Bland personalen svarar 9 procent att de inte vet hur de ska agera om de bevittnar eller får veta att en elev blir kränkt av annan elev. På frågan om de vet hur de ska agera

om en elev blir utsatt av någon ur personalen svarar 22 procent att de endast delvis, i liten utsträckning eller inte alls vet hur de ska göra. Vid frågan "Upplever du att personalen agerar när de bevittnar eller får veta att en elev är utsatt för kränkningar?" svarar 14 procent av personalen att de endast delvis, i liten utsträckning eller inte alls anser att personalen agerar.

Hög andel personal svarar att de inte har tillräckliga kunskaper i trygghets- och likabehandlingsfrågor, att likabehandlingsplanen inte genomsyrar verksamheten, samt att chef inte prioriterar dessa frågor. Många svarar också att de inte får stöd från kollegor i trygghetsfrågor och att det inte finns en samsyn om trygghetsfrågor. En sammanfattning av dessa resultat visar att skolan inte kan säkerställa att eleverna får den trygghet och hjälp de enligt lag är berättigade till. Vuxnas kunskapsnivå med hänsyn till kränkningar och mobbning, både på nätet och utanför, bör höjas.

Barnkonventionen gör det klart att vuxna bär ansvaret och att barn är rättighetsbärare. Det innebär att vi som vuxna ska värna om barnens rättigheter till trygghet, genom att alltid agera när någon blir utsatt för kränkningar.

"Inget förutom kamerorna ser när någon blir dåligt behandlad och då händer ändå inget."

– Elev åk 6-9

Svar från personalenkäter

39%

svarar att de endast delvis, i ganska liten utsträckning eller inte alls upplever att likabehandlingsplanen är levande och genomförs skolans arbete.

28%

anser att de endast delvis, i ganska liten utsträckning eller inte alls har tillräckligt med kunskaper i trygghets- och likabehandlingsfrågor.

31%

svarar att de endast delvis, i ganska liten utsträckning eller inte alls upplever att deras chef/cheferna prioriterar likabehandlingsarbetet på skolan.

22%

svarar att de endast delvis, i ganska liten utsträckning eller inte alls upplever att de får stöd från kollegor i arbetet med trygghets- och likabehandlingsfrågor.

30%

svarar att de endast delvis, i ganska liten utsträckning eller inte alls upplever att det finns en samsyn i personalgruppen i trygghets- och likabehandlingsfrågor.

Upplever du att personalen på skolan agerar när de bevittnar eller får veta att en elev är utsatt för kränkningar?

Svar: Nej, inte alls/Nej i ganska liten utsträckning/Delvis

14%

Vet du hur du ska agera om du bevittnar eller får veta att en elev har blivit kränkt av en annan elev?

Svar: Nej, inte alls/Nej i ganska liten utsträckning/Delvis

9%

Vet du hur du ska agera om du bevittnar eller får veta att en elev har blivit kränkt av en annan personalen?

Svar: Nej, inte alls/Nej i ganska liten utsträckning/Delvis

22%

Vuxna har i enlighet med barnkonventionen alltid ett ansvar att agera för barnets bästa och att säkerställa att varje barn får sina rättigheter tillgodosedda.

Lärare och annan personal i skolan ska enligt Skollagen anmäla kränkande behandling, trakasserier och sexuella trakasserier som personalen får kännedom om och som sker i samband med skolans verksamhet till rektorn. Rektorn ska i sin tur anmäla vidare till huvudmannen. Inom annan pedagogisk verksamhet och fritidshem, som inte är integrerade med en skolenhet, ska huvudmannen utse vem personalen ska anmäla till. Denna skyldighet gäller oberoende av hur personalen får reda på kränkningen. Personalen ska inte själva göra någon värdering av hur allvarlig en händelse är innan de gör anmälan till rektorn. Rektorn ska i sin tur inte göra någon värdering innan det anmäls vidare till huvudmannen. Enligt Skollagen ska anmälan göras skyndsamt.

Friends arbete och uppdrag

Friends är en icke vinstdrivande barnrättsorganisation som arbetar för en värld fri från kränkningar och mobbning. Friends arbete är baserat på rådande forskning och lång erfarenhet av arbete mot kränkningar och mobbning, såväl nationellt som internationellt.

Friends arbetar dagligen tillsammans med bland annat skolor, förskolor, idrottsföreningar, vårdnadshavare och företag, och ger vuxna kunskap, stöd och forskningsbaserade verktyg för att förhindra mobbning och kränkningar. Friends driver också forsknings- och utvecklingsprojekt och skapar nätverk och mötesplatser där barn, vårdnadshavare, lärare, forskare och politiker samlas runt frågan om hur mobbning ska stoppas och förebyggas.

Friends utbildningar och arbetsmaterial utgår alltid från skollagen, diskrimineringslagen, barnkonventionen och de läroplaner som finns i skolan. Varje år träffar vi hundratals skolor, förskolor, företag och föreningar. Friends har en löpande dialog med barn och unga, lärare, vårdnadshavare och andra vuxna och tillsammans utvecklar vi insatser och arbetssätt och utvärderar erfarenheter. Den kunskap som tas fram och utvecklas i forskning och praktik används i Friends utbildnings- och rådgivningsarbete, för att bidra till målet att inte ett enda barn ska utsättas för mobbning.

Vi kämpar för en vardag där varje barn känner sig älskat och respekterat. En värld där barn växer upp med självkänsla och ingen somnar ledsen, vaknar med ångest eller går hemifrån med en klump i magen. Friends vill att världen ska vara en trygg och positiv plats för barn – helt fri från mobbning och diskriminering

Noter

¹Flygare, E. & Johansson, B. (2013). *Långvarig utsatthet drabbar hårt i Kränkningar i skolan – analyser av problem och lösningar*. Skolverket 2013.

²SCB. Hämtad 5/6 2020: <https://www.scb.se/om-scb/nyheter-och-pressemeddelanden/mobbningen-okar-och-fler-mar-daligt-i-skolan/>

³Folkhälsomyndigheten (2018). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 – Grundrapport*.

⁴E Moore S., E Norman, R., Suetani S., J Thomas, H., D Sly, P., G Scott, J. *Consequences of Bullying Victimization in Childhood and Adolescence: A Systematic Review and Meta-Analysis*.

⁵Holt, M. K., Vivolo-Kantor, A. M., Polanin, J. R., Holland, K. M., DeGue, S., Matjasko, J. L., Reid, G. (2015). *Bullying and Suicidal Ideation and Behaviors: A Meta-Analysis*, 135(2), e496–e509. doi:10.1542/peds.2014-1864

⁶Espelage, D.L., Goldblum, P., Chu, J., Bongar, B., Pflum, S., and De La Rue, L. (2015). *Developing an Ecological Approach to Address Challenges of Youth Bullying and Suicide: Recommendations for Practice, Policy, and*

Training." In Youth Suicide and Bullying: Challenges and Strategies for Prevention and Intervention, edited by P. Goldblum, D.L. Espelage, J. Chu, and B. Bongar. New York: Oxford University Press.

⁷Geoffroy, M. C., Boivin, M., Arseneault, L., Turecki, G., Vitaro, F., Brendgen, M., Cote, S. M. (2016). *Associations between peer victimization and suicidal ideation and suicide attempt during adolescence: Results from a prospective population-based birth cohort*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 55(2), 99-105.

⁸Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2018). *Connecting Adolescent Suicide to the Severity of Bullying and Cyberbullying*, 1–14. doi:10.1080/15388220.2018.1492417

⁹SCB. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/jamstalld-halsa/livs-langd-och-dodsorsaker/dodsorsaker-efter-alder/>

¹⁰Espelage, D. L. & Hong, J. S (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis.

¹¹Diskrimineringsgrunderna enligt Diskriminerings-

ombudsmannen: Kön, sexuell läggning, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, ålder, funktionsnedsättning och könsöverskridande identitet eller uttryck.

¹²McCarthy, C., MD (2019). Harvard Health Publishing. Hämtad 6/5 2020 från: <https://www.health.harvard.edu/blog/how-racism-harms-children-2019091417788>

¹³Bjereld, Y., Daneback, K. & Petzold, M. (2014). *Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: A parent reported serial cross-sectional study*. Child Care Health and Development, volym 41, häfte 4.

&
European Union Agency for Fundamental Rights. Fra. europe.eu/sv/.

&
Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon, hen han - En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.

&
Folkhälsomyndigheten (2014). *Utvecklingen av hälsan och hälsans bestämningsfaktorer bland homo- och bisexuella personer - Resultat från nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor*.

&
Holmberg, K. (2009). *Health complaints, bullying and predictors of attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) in 10-year-olds in a Swedish community*. Uppsala Universitet, Uppsala.

&
Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus 12 – om unga med funktionsnedsättning. Lärnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*.

¹⁴Gillander Gådin, Katja (2012) Sexual harassment of girls in elementary school – a concealed phenomenon within a heterosexual romantic discourse. Journal of Interpersonal Violence, vol. 27:9.

¹⁵Friends Nätrapport (2017).

¹⁶Friends Nätundersökning 2019: Gaming (2019).

¹⁷Skolverket (2019). Hämtad från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexuella-trakasserier---laget-pa-sko-lan#h-Normaliseringavkrankningar/>

¹⁸Gun-Marie Frånberg (2014). Flickor, pojkar och kränkningar. Hämtad från Skolverket: <https://www.skolverket.se/download/18.1d7693d81684bec9282e6d/1548919325566/Flickor-pojkar-krankningar.pdf>

¹⁹Skolverket (2011). *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning*.

²⁰Gun-Marie Frånberg (2014). *Flickor, pojkar och*

kränkningar. Hämtad från Skolverket:

<https://www.skolverket.se/download/18.1d7693d-81684bec9282e6d/1548919325566/Flickor-pojkar-krankningar.pdf>

²¹UNESCO. (2019). *Behind the Numbers: Ending school violence and bullying*.

&
UNICEF (2018). *An Everyday Lesson*. Hämtad från: https://www.unicef.org/publications/index_103153.html

²²Atlanta, GA: Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control (2016). Centers for Disease Control and Prevention *Preventing Multiple Forms of Violence: A Strategic Vision for Connecting the Dots*.

²³Skolverket (2011). *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning*.

²⁴RFSU. *Att arbeta med sexuella trakasserier i skolan*. Hämtad 15/5 2020: <https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/att-arbeta-med-sexuella-trakasserier-i-skolan.pdf>

²⁵Gillander Gådin, K. & Stein, N. (2017). *Do schools normalise sexual harassment? An analysis of a legal case regarding sexual harassment in a Swedish high school*.

²⁶UNICEF (2020). *Kartläggning kring hur barns vardag påverkas av coronapandemin*.

²⁷Patchin, J. W. (2020). *Helping Families Manage Increased Screen Time During a Global Pandemic*. Cyberbullying Research Center.

²⁸Atlanta, GA: Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control (2016). Centers for Disease Control and Prevention *Preventing Multiple Forms of Violence: A Strategic Vision for Connecting the Dots*.

²⁹Polisen (2020). Hämtad från: <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/maj/risken-att-utsattas-gromning-okar/>

&
ECPAT (2020). "I början vart det lite läskigt men nu är det vardag". En rapport om yngre barn och egenproducerat material.

³⁰Friends (2020). <https://friends.se/en/mobbning-och-krankningar-under-covid-19/>

³¹Jämställdhetsmyndigheten (2020). Hämtad från: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/nyhet/coronapandemin-och-utbildning-ur-ett-jamstalldhetsperspektiv>

³²Skolverket. Hämtad 6/6 2020 från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/koll-pa-studiero/tillitsfulla-relationer-mellan-larare-och-elever-ar-viktigt-for-studiero>

Friends huvudpartners

Friendsrapporten har publicerats sedan 2012 för att sprida kunskap om förekomsten av mobbning och kränkningar i svensk skola. Rapporten är baserad på Friends enkäter och förmedlar barns egna röster.

Friends är den organisation som ger vuxna forskningsbaserade verktyg, för att förhindra mobbning bland barn och unga. Vårt arbete finansieras främst av stöd från företag och privatpersoner som vill se en värld där inget barn utsätts för mobbning. Läs mer på www.friends.se.

